

СІРКО Р. Б.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри державно-правових
дисциплін юридичного факультету
(ПВНЗ «Європейський університет»)
ORCID ID: 0000-0002-9698-5865

РАССОМАХІНА О. А.,

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри права юридичного факультету
(ПВНЗ «Європейський університет»)
ORCID ID: 0000-0003-2862-8169

УДК 347.736(477)

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.5.2.71>

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ НЕПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ У СПРАВАХ ПРО БАНКРУТСТВО ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню поняття та ознак неплатоспроможності фізичної особи у контексті застосування процедур банкрутства за законодавством України. Проаналізовано правову природу неплатоспроможності фізичної особи як юридично значимого стану, що є підставою для ініціювання судових процедур реструктуризації боргів або погашення заборгованості відповідно до Кодексу України з процедур банкрутства. Розкрито співвідношення категорій неплатоспроможності та банкрутства фізичної особи, а також обґрунтовано доцільність їх розмежування з урахуванням положень КУЗПБ та доктринальних підходів.

Особливу увагу приділено аналізу законодавчих критеріїв та ознак неплатоспроможності фізичної особи, закріплених у статтях 115 та 116 КУЗПБ, а також практиці їх тлумачення у рішеннях Верховного Суду та господарських судів. Доведено, що у сучасному правозастосуванні зазначені ознаки виконують переважно оціночну функцію та спрямовані на встановлення реального фінансового стану боржника, а не формального дотримання кількісних показників заборгованості. Обґрунтовано, що відсутність формалізованих кількісних критеріїв неплатоспроможності зумовлює підвищену роль судової дискреції та оцінки добросовісності боржника. Проаналізовано судову практику закриття проваджень у справах про неплатоспроможність фізичних осіб у випадках незаявлення кредитором грошових вимог та наслідки такої процесуальної поведінки. Зроблено висновок про посилення реабілітаційної спрямованості інституту неплатоспроможності фізичних осіб та його значення для забезпечення балансу інтересів боржника і кредиторів.

Метою статті є дослідження поняття та ознак неплатоспроможності фізичної особи у законодавстві України про банкрутство; здійснення аналізу окремих правових й практичних аспектів застосування процедур банкрутства фізичних осіб, які пов'язані із його поняттями та ознаками.

У процесі дослідження застосовувалися загальнонаукові та спеціально-юридичні методи пізнання, національне законодавство, судова практика та аналітичні матеріали.

Ключові слова: *правове регулювання, правовий статус, інститут банкрутства, інститут відновлення платоспроможності фізичної особи, банкрутство фізичної особи, процедура банкрутства фізичної особи, ознаки банкрутства, призначення банкрутства, неплатоспроможність, боржник, кредитор.*

Sirko R. B., Rassomakhina O. A. Concept and characteristics of an individual's insolvency in bankruptcy cases under the legislation of Ukraine

The article is devoted to the study of the concept and characteristics of the insolvency of an individual in the context of applying bankruptcy procedures under Ukrainian law. The legal nature of an insolvency of natural persons is analysed as a legally significant condition that serves as a basis for initiating judicial procedures of debt restructuring or debt repayment in accordance with the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures. The relationship between the categories of insolvency and bankruptcy of an individual is examined, and the expediency of their differentiation is substantiated in light of the provisions of the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures and doctrinal approaches.

Special attention is paid to the analysis of legislative criteria and indicators of an individual's insolvency enshrined in Articles 115 and 116 of the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures, as well as to the practice of their interpretation in the case law of the Supreme Court and commercial courts. It is demonstrated that in contemporary law enforcement practice, these indicators perform an evaluative function and are aimed at establishing the debtor's actual financial condition rather than formal compliance with quantitative debt thresholds. It is substantiated that the absence of formalized quantitative criteria for insolvency leads to an increased role of judicial discretion and assessment of the debtor's good faith. The article analyses judicial practice concerning the closure of proceedings in cases of individual insolvency where creditors failed to submit monetary claims, as well as the legal consequences of such procedural conduct. The conclusion is drawn that the rehabilitative orientation of the institution of individual insolvency is strengthening, highlighting its importance in ensuring a balance between the interests of the debtor and creditors.

The purpose of the article is to examine the concept and characteristics of individual insolvency under Ukrainian bankruptcy legislation, as well as to analyse certain legal and practical aspects of the application of bankruptcy procedures for individuals related to these concepts and characteristics.

In the course of the research, general scientific and special legal methods of cognition were applied, along with the analysis of national legislation, judicial practice, and analytical materials.

Key words: *legal regulation, legal status, bankruptcy institute, the institution for restoring an individual's solvency, individual bankruptcy, individual bankruptcy procedure, features of bankruptcy, purpose of bankruptcy, insolvency, debtor, creditor.*

Вступ. У сучасних соціально-економічних умовах, що характеризуються фінансовою нестабільністю, зростанням кредитного навантаження на населення, воєнними діями та зниженням платоспроможності громадян, особливого значення набуває дослідження інституту неплатоспроможності фізичної особи як важливого механізму цивільноправового та господарсько-правового регулювання майнових відносин. Неплатоспроможність фізичної особи безпосередньо пов'язана з неможливістю виконання нею грошових зобов'язань перед кредиторами та потребує належного правового врегулювання з метою забезпечення балансу приватних інтересів учасників відповідних правовідносин.

За роки свого існування в межах Кодексу України з процедур банкрутства інститут відновлення платоспроможності фізичної особи підтвердив свою практичну значущість та актуальність. Зокрема, на цьому наголосила у матеріалах своєї доповіді голова Касаційного господарського суду Л. Рогач, навівши статистичні дані розгляду судами всіх інстанцій цієї категорії справ. Так, у категорії справ про неплатоспроможність фізичних осіб місцевими господарськими судами було розглянуто у 2019 році – 13 справ, а вже у 2023 році – 1168 справ. У Касаційному господарському суді Верховного Суду у 2020 році було розглянуто

21 справу, а вже у 2023 році – 130 справ [1]. Це свідчить про значне збільшення кількості справ даної категорії, що розглядаються різними судовими інстанціями в межах системи господарських судів.

Водночас у науковій доктрині та правозастосовній практиці залишається дискусійним питання щодо правової природи неплатоспроможності фізичної особи та її співвідношення з категорією банкрутства. Відсутність однастайного підходу стосовно визначення поняття та ознак неплатоспроможності фізичної особи призводить до неоднозначного тлумачення відповідних норм законодавства, ускладнює застосування процедур банкрутства фізичних осіб та створює правову невизначеність для боржників і кредиторів. Нерідко в практиці неплатоспроможність ототожнюється виключно з фактом прострочення зобов'язань, без урахування її юридичних ознак та правових наслідків.

Актуальність дослідження поняття та ознак неплатоспроможності фізичної особи посилюється реформуванням законодавства України у сфері банкрутства, зокрема періодичним запровадженням змін у Кодексі України з процедур банкрутства. Це зумовлює необхідність комплексного наукового аналізу сутності неплатоспроможності фізичної особи, визначення її характерних ознак у провадженні у справах про банкрутство, а також з'ясування призначення інституту банкрутства фізичних осіб як інструменту відновлення платоспроможності боржника та справедливого задоволення вимог кредиторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про актуальність обраної теми. У сучасному світі багато вчених досліджують питання неплатоспроможності та банкрутства як стосовно юридичних, так і фізичних осіб. Питанням банкрутства загалом та неплатоспроможності фізичних осіб зокрема тривалий час приділяли увагу такі вчені, як О.А. Белянєвич, О.М. Бірюков, В.В. Джунь, С.В. Жуков, Ю.В. Кабенюк, В.П. Козирева, Б.М. Поляков та інші. У наш час на проблеми інституту неплатоспроможності фізичних осіб звернули увагу А.Г. Бобкова, А.А. Бутирський, І.А. Бутирська, С.В. Мінковський, Р.Б. Поляков, В.С. Сольський, О.А. Тимошенко.

Вважаємо, що дослідження провідних вчених у сфері неплатоспроможності та банкрутства фізичних осіб є актуальними та необхідними з огляду на мінливий характер законодавства України у сфері правового регулювання банкрутства та потребу ефективного правового забезпечення взаємовідносин між боржником та кредиторами у його процедурах. Результати робіт зазначених авторів свідчать про складний характер правових та соціально-економічних проблем, пов'язаних із неплатоспроможністю, процедурами банкрутства та провадженням у справах про банкрутство фізичних осіб.

В умовах постійної невизначеності та нестабільності економічного та соціального середовища в Україні дослідження сутності та ознак неплатоспроможності фізичних осіб у справах про банкрутство залишаються надзвичайно актуальними. Як у науці цивільного і господарського права, так і у правозастосовній практиці досі бракує комплексного та системного підходу до визначення правової природи неплатоспроможності боржників фізичних осіб, характеристик її ознак, а також правильного застосування процедур банкрутства стосовно фізичних осіб з метою забезпечення балансу інтересів боржників і кредиторів.

Постановка завдання. Метою статті є дослідити поняття та ознаки неплатоспроможності фізичної особи у законодавстві України та проаналізувати окремі правові й практичні аспекти застосування процедур банкрутства фізичних осіб, які пов'язані із даними поняттями та ознаками.

Результати дослідження. Інститут неплатоспроможності фізичної особи є однією з ключових складових системи захисту соціальних та економічних прав громадян та забезпечення балансу інтересів боржників і кредиторів. У сучасних умовах економічної нестабільності значна кількість фізичних осіб не може своєчасно виконувати свої зобов'язання, що обумовлює необхідність правового регулювання таких випадків. В Україні цей інститут реалізується через положення Кодексу України з процедур банкрутства (КУзПБ), який визначає критерії неплатоспроможності фізичної особи, порядок її встановлення та наслідки для боржника та кредиторів.

Зазвичай неплатоспроможність фізичної особи визначають як її неспроможність виконати свої грошові зобов'язання перед кредиторами у встановлений строк. При цьому такі зобов'язання можуть бути різноманітними, в тому числі за підставами виникнення: кредитні, іпотечні, у зв'язку з поручительством тощо; та залежно від причини настання: фінансові втрати через форс-мажорні обставини, пошкодження майна, погіршення здоров'я, втрата роботи, сімейні обставини тощо. Якщо фізична особа не зможе належним чином подолати вказані обставини, ймовірним є виникнення у неї ознак неплатоспроможності, які у КУзПБ трансформуються у підстави для відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи (ч. 2 ст. 115). Зазначимо, що КУзПБ не містить легального визначення поняття неплатоспроможності окремо стосовно фізичної особи, а також не визначає поняття відновлення платоспроможності фізичної особи. Водночас у ст. 1 КУзПБ закріплено легальні визначення понять неплатоспроможності та банкрутства, які застосовуються як щодо юридичних, так і щодо фізичних осіб. Зокрема, згідно ст. 1 КУзПБ неплатоспроможність – це неспроможність боржника виконати після настання встановленого строку грошові зобов'язання перед кредиторами не інакше, як через застосування процедур, передбачених цим Кодексом. Водночас банкрутство стосовно фізичної особи визначається як визнана господарським судом нездатність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедури реструктуризації і погасити встановлені у порядку, визначеному цим Кодексом, грошові вимоги кредиторів інакше, ніж через застосування процедури погашення боргів боржника. Саме такі визначення є актуальними для усіх проваджень, пов'язаних з банкрутством фізичних осіб. Враховуючи дані дефініції та положення ч. 2 ст. 6 КУзПБ можна зробити висновок, що неплатоспроможність фізичної особи – це такий юридичний стан, який дозволяє ініціювати судову процедуру реструктуризації боргів чи судову процедуру погашення боргів.

Світова практика свідчить, що процедури банкрутства можуть застосовуватися як до звичайних фізичних осіб, так і до фізичних осіб-підприємців, а проблемна заборгованість може бути зумовлена будь-якими обставинами. Банкрутство звичайних фізичних осіб у зарубіжних країнах часто називають споживчим чи непідприємницьким банкрутством. Слушно зауважує О.М. Бірюков, що найважливішою соціальною ціллю банкрутства фізичних осіб є підтримка державою системи вирішення майнових чи фінансових проблем своїх громадян відповідно до чітко виписаних юридичних процедур. Наявність й ефективність таких процедур є ознакою демократичної держави з ринковою економікою [2, с. 147]. Тобто, інститути неплатоспроможності чи банкрутства фізичних осіб у цивілізованому світі розглядаються як механізм вирішення фінансових чи майнових проблем звичайних фізичних осіб і розраховані на добросовісного боржника. Провадження у справах про неплатоспроможність фізичних осіб має за мету саме відновлення їх платоспроможності та є добровільним.

Зважаючи на відсутність у правовій доктрині одностайної думки щодо правової природи таких категорій як неплатоспроможність, неспроможність, банкрутство фізичних осіб та існування різноманітних підходів до визначення їх змісту [3, с. 62], розглядатимемо неплатоспроможність фізичної особи як юридично значимий стан, що характеризується неспроможністю боржника виконувати грошові зобов'язання, а банкрутство фізичної особи як правовий наслідок встановлення її неплатоспроможності судом, що реалізується у формі відповідної процедури. Водночас як неплатоспроможність, так і банкрутство, з огляду на їх легальні визначення у ст. 1 КУзПБ, можна розглядати як юридичні стани особи. Слід зазначити, що КУзПБ запровадив єдину систему банкрутства для всіх видів осіб, а Книга п'ята цього Кодексу «Відновлення платоспроможності фізичних осіб» встановила єдині правила застосування процедур банкрутства щодо фізичних осіб, як підприємців, так і не підприємців, і на етапі запровадження це було новелою українського законодавства. Водночас фізичні особи-підприємці можуть пройти й процедуру превентивної реструктуризації, передбачену Книгою третьою цього Кодексу. Розкриваючи логіку Книги п'ятої КУзПБ «Відновлення платоспроможності фізичних осіб», можна вести мову про існування процедури відновлення платоспроможності фізичної особи та процедури банкрутства фізичної особи.

Дана думка створює підстави для майбутніх наукових розвідок. Законодавець розглядає неплатоспроможність фізичної особи як юридично значимий фінансовий стан, який слугує підставою для застосування передбачених законом процедур. У такому контексті уявляється, що процедура неплатоспроможності фізичної особи та процедура банкрутства фізичної особи постають як паралельні, але не тотожні правові конструкції, що мають спільну нормативну основу, проте різну функціональну спрямованість. Процедура відновлення платоспроможності має відновлювальний характер і спрямована на подолання кризового стану боржника шляхом реструктуризації боргів і їх поступового погашення. Натомість процедура банкрутства застосовується у разі неможливості відновлення платоспроможності та є юридично оформленим механізмом остаточного врегулювання наслідків неплатоспроможності, зокрема шляхом реалізації майна та процедури погашення боргів.

Сучасна правова доктрина визначає неплатоспроможність фізичної особи динамічним станом, який може змінюватися в залежності від фінансового становища, доходів, майнового стану та обставин, що впливають на виконання зобов'язань боржником фізичною особою.

Хоча поняття неплатоспроможності фізичної особи має загальнотеоретичний характер, його практичне застосування можливе лише за умови встановлення чітко визначених законодавчих критеріїв. Одного визначення поняття неплатоспроможності не є достатнім. Це важливо також у зв'язку з тим, що з моменту відкриття такого провадження на фізичну особу розповсюджується спеціальний правовий режим. Для практичного застосування інституту неплатоспроможності законодавець конкретизує це поняття через систему відповідних ознак, передбачених КУЗПБ серед підстав для відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи (ч. 2 ст. 115, ч. 3 ст. 116). За допомогою таких ознак законодавець формалізує відповідний стан та пов'язує з ним можливість відкриття процедур, передбачених КУЗПБ. У зв'язку з цим слушною є думка С.В. Мінковського та Є.В. Чипиженко, що складність правового регулювання підготовки заяви про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи, процесу загалом, неузгодженість норм КУЗПБ з іншими законами й підзаконними актами України та інші фактори не сприяють активному розвитку вітчизняного інституту відновлення платоспроможності фізичної особи [4, с. 33]. Тому правильне й повне уявлення та розуміння ознак, за якими можна встановити факт неплатоспроможності фізичної особи, є необхідною умовою ефективного застосування передбачених законодавством процедур у справах про банкрутство фізичних осіб. Дякеі вчені підкреслюють необхідність розмежування ознак неплатоспроможності фізичної особи та ознак її банкрутства. Так, І.Є. Рибка зазначає, що ознаки неплатоспроможності фізичної особи є підставами для її звернення до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі про її неплатоспроможність, в той час як виявлення ознак банкрутства фізичної особи є підставою для визнання фізичної особи банкрутом [3, с. 64].

Показовим є те, що система регулювання банкрутства фізичних осіб у світовій практиці ґрунтується на поєднанні таких принципів і доктрин: 1) принципу обов'язкового виконання зобов'язань; 2) принципу обов'язкового дотримання боржником добросовісності у процедурах банкрутства; 3) доктрини списання боргів (discharge doctrine) [2, с. 149–154].

Ознаки неплатоспроможності фізичної особи в національному праві формуються на перетині положень КУЗПБ та правових позицій Верховного Суду. У ч. 2 ст. 115 КУЗПБ законодавець закріплює перелік підстав, за наявності яких боржник фізична особа має право звернутися до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність: 1) боржник припинив погашення кредитів чи здійснення інших планових платежів у розмірі більше 50 відсотків місячних платежів за кожним з кредитних та інших зобов'язань упродовж двох місяців; 2) у боржника відсутнє майно, на яке може бути звернено стягнення, а здійснені виконавцем заходи щодо розшуку такого майна виявилися безрезультатними; 3) наявні ознаки загрози неплатоспроможності. Водночас до обставин, що можуть опосередковано свідчити про наявність у боржника ознак неплатоспроможності доцільно віднести вчинені боржником протягом року до дня подання заяви про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність правочини щодо належного йому нерухомого

майна, цінних паперів, часток у статутному капіталі, транспортних засобів, а також інші угоди на суму не менше тридцяти розмірів мінімальної заробітної плати (п. 7 ч. 3 ст. 116 КУзПБ). Суд оцінюватиме ці угоди з точки зору їх впливу на права кредиторів та можливу недобросовісність боржника. Загалом судова практика свідчить, що зазначені вище підстави не слід розглядати виключно як формальний перелік, а як ознаки юридичного стану неплатоспроможності фізичної особи.

Так, у Постанові Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 29.07.2021 у справі № 909/1028/20 сформульовано важливі підходи до тлумачення ч. 2 ст. 115 КУзПБ [5]. Застосування філологічного та логічного способів інтерпретації даної норми дозволило Суду дійти висновку, що закон не обмежує суд виключно тими ситуаціями, які прямо перелічені у цій нормі, а допускає врахування інших обставин, що об'єктивно підтверджують неспроможність боржника виконувати грошові зобов'язання. Верховний Суд наголосив, що для відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи достатньо наявності однієї або кількох підстав, передбачених ч. 2 ст. 115 КУзПБ, у будь-яких їх поєднаннях. Законодавець імперативно не встановлює обов'язковості існування сукупності всіх підстав одночасно, що підтверджує їх альтернативний, а не кумулятивний характер. Такий підхід відповідає соціальній спрямованості інституту неплатоспроможності фізичних осіб та його відновлювальній функції. Суд також звернув увагу й на те, що наявність у боржника майна сама по собі не виключає факту його неплатоспроможності, оскільки можливе існування прострочених грошових зобов'язань перед кредиторами, виконання яких є неможливим без застосування судових процедур, передбачених КУзПБ [5, п. 45]. Таким чином, ключовим є не формальний склад активів боржника, а його реальна платоспроможність у конкретний момент часу.

У системному зв'язку зі ст. 116 та 119 КУзПБ наведені положення ч. 2 ст. 115 КУзПБ дозволяють розглядати ознаки неплатоспроможності фізичної особи як фактичні та юридичні обставини, що свідчать про її неспроможність виконувати грошові зобов'язання і які обґрунтовують необхідність судового втручання з метою реструктуризації боргів або їх погашення. Зокрема, такими ознаками можуть бути: припинення погашення понад 50 відсотків планових платежів протягом двох місяців; відсутність майна, на яке може бути звернено стягнення; безрезультатність виконавчих дій; а також наявність загрози неплатоспроможності, що вказує на об'єктивну неможливість належного виконання зобов'язань у найближчій перспективі.

Навіть якщо судова процедура неплатоспроможності закінчилася закриттям справи без погашення боргів, ознаки неплатоспроможності фізичної особи залишаються ключовим елементом правової конструкції інституту неплатоспроможності, оскільки саме їх наявність дозволила ініціювати судову процедуру та реалізувати механізм «fresh start» (звільнення від боргів). Показовою з точки зору практичної реалізації механізму звільнення фізичної особи від боргів є ухвала Господарського суду Сумської області від 30 липня 2024 року у справі № 920/486/24, якою закрито провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи [6]. Як вбачається з матеріалів справи, боржник звернувся до суду із заявою про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність, обґрунтовуючи її наявністю заборгованості перед значною кількістю фінансових установ та банківських і небанківських кредиторів на загальну суму 186 444,87 грн. Провадження було відкрито, введено процедуру реструктуризації боргів та призначено керуючого реструктуризацією.

Водночас, жоден із кредиторів у встановлені строки не подав до господарського суду заяви з грошовими вимогами, а також такі заяви не надходили ані боржнику, ані арбітражному керуючому. За таких обставин керуючий реструктуризацією звернувся до суду з клопотанням про закриття провадження у справі. Суд, посилаючись на п. 8 ч. 1 ст. 90 Кодексу України з процедур банкрутства, дійшов висновку про наявність підстав для закриття провадження, оскільки після офіційного оприлюднення оголошення про відкриття справи жодних вимог до боржника заявлено не було. Відповідно до ч. 4 ст. 90 КУзПБ, суд зазначив у резолютивній частині ухвали, що вимоги конкурсних кредиторів, які не були заявлені

у встановлений Кодексом строк, вважаються погашеними, а виконавчі документи за такими вимогами - такими, що не підлягають виконанню. Окремо суд застосував положення ч. 7 ст. 133 КУзПБ, звільнивши фізичну особу від боргів, за винятком зобов'язань, які за своєю природою є нерозривно пов'язаними з особистістю боржника (аліментні зобов'язання, відшкодування шкоди, завданої життю та здоров'ю, шкоди внаслідок кримінального правопорушення тощо) [6]. Таким чином, у зазначеній справі процедура неплатоспроможності фізичної особи фактично виконала свою реабілітаційну функцію, забезпечивши боржнику правовий механізм повного звільнення від незаявлених конкурсних боргів унаслідок пасивної поведінки кредиторів. Така тенденція має своє продовження у судовій практиці. У 2025 році сформувалася практика розгляду справ про неплатоспроможність фізичних осіб у випадках, коли кредитори не заявляли своїх вимог у даних провадженнях. Господарські суди, оцінюючи добросовісність боржника (його сумлінну співпрацю з керуючим реструктуризацією, відкрити взаємодію з судом, надання достовірної інформації про майновий стан, доходи та членів сім'ї, а також повідомлення про обставини, що стали підставою для звернення до суду) у таких випадках закривали провадження у таких справах. Це стосувалося боржників, які заявляли про неможливість виконання зобов'язань за мікрокредитами перед великою кількістю кредиторів. У результаті вимоги кредиторів, які не були подані у встановлений законодавством строк, визнавалися погашеними, а виконавчі документи - такими, що не підлягають виконанню. Внаслідок цього фізичні особи фактично звільнялися від значної частини своїх боргів без проведення процедури реструктуризації та без реалізації майна [7].

Враховуючи законодавчі норми та судову практику їх застосування, можна визначити такі ознаки неплатоспроможності фізичної особи у справах про банкрутство фізичних осіб: 1) неможливість виконати грошові зобов'язання, строк виконання яких настав, або наявність прострочених зобов'язань перед кредиторами; 2) відсутність майна, на яке може бути звернено стягнення; 3) наявність ознак загрози неплатоспроможності (наприклад, втрата основного джерела доходу у майбутньому); 4) додатково: наявність правочинів, які зменшують майновий стан боржника (п. 7 ч. 3 ст. 116 КУзПБ); та умови встановлення неплатоспроможності фізичної особи у справах про банкрутство фізичних осіб: 1) необхідність підтвердження наявної заборгованості відповідними документами (ч. 3 ст. 116 КУзПБ); 2) відсутність чітких вимог щодо загальної суми непогашеної заборгованості (окрім випадків, передбачених пунктом 2 ч. 2 ст. 115 та пунктом 7 ч. 3 ст. 116 КУзПБ); 3) відсутність у КУзПБ вимог щодо строків існування простроченої заборгованості, чіткі строки якої прив'язують до строків виконання кожного окремого виду зобов'язань (окрім невиконання планових платежів більше ніж на 50 % протягом двох місяців, п. 2 ч. 2 ст. 115 КУзПБ). Зазначені ознаки та умови відповідають новим підходам, закладеним у КУзПБ, щодо принципів добросовісності, добровільності та свободи дій боржника, а також критеріям встановлення заборгованості фізичних осіб.

Висновки. Неплатоспроможність фізичної особи – це фактичний та юридичний стан боржника, при якому він не може виконати свої фінансові зобов'язання перед кредиторами у строк і в обсязі, встановлених договором або законом. Це поняття має соціально-економічну та правову природу: з одного боку, воно характеризує фактичну неможливість задовольнити вимоги кредиторів, з іншого, є правовою підставою для відкриття процедур відновлення платоспроможності або визнання банкрутом.

Інститут неплатоспроможності фізичних осіб в Україні - це спеціальний механізм, що балансує на межі захисту прав людини на гідне життя та захисту прав кредиторів на повернення коштів.

Для практичного застосування інституту неплатоспроможності законодавець конкретизує це поняття через систему відповідних ознак. Ознаки неплатоспроможності фізичної особи у справах про банкрутство слід розглядати не ізольовано, а за загальною логікою КУзПБ у сукупності з правовими позиціями Верховного Суду, як індикатори юридичного стану, який відкриває можливість застосування спеціальних судових процедур, спрямованих на врегулювання боргових відносин фізичної особи. Аналіз законодавства та судової

практики свідчить, що ознаки неплатоспроможності фізичної особи у сучасному правозастосуванні виконують не формально-кількісну, а оціночну функцію, слугуючи інструментом встановлення реального фінансового стану боржника та його здатності брати участь у судових процедурах, передбачених КУзПБ. Судова практика у справах про неплатоспроможність демонструє перехід до комплексного аналізу поведінки боржника та реальності заявленої заборгованості, що узгоджується з цілями процедур банкрутства фізичних осіб.

Список використаних джерел:

1. Круглий стіл на тему «Особливості провадження у справі про неплатоспроможність фізичних осіб» (25 жовтня 2024 року, м. Львів, Західний апеляційний господарський суд). URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1695130>.
2. Бірюков О.М. Конкурсне право. Київ: Алерта, 2020. 202 с.
3. Рибка І.Є. Ознаки неплатоспроможності фізичної особи у цивільному праві України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: юриспруденція. 2015. № 18. Том 2. С. 61-64.
4. Мінковський С.В., Чипиженко Є.В. Питання конкуренції норм Кодексу України з процедур банкрутства та Закону України «Про виконавче провадження» у справах про неплатоспроможність фізичних осіб. *Економіка та право*. 2021. № 4. С. 32-38. DOI: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2021.04.032>.
5. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 29.07.2021 у справі № 909/1028/20. URL: <https://iPLEX.com.ua/doc.php?regnum=98812420&red=1000036d23a27a2351e381708a10>.
6. Ухвала Господарського суду Сумської області від 30 липня 2024 року у справі № 920/486/24. URL: <https://zakononline.ua/court-decisions/show/120682153>.
7. Проніна О. Банкрутство фізичних осіб: нові підходи та законодавчі зміни. *Юридична газета*. 27 жовтня 2025 року. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/bankrutstvo-fizichnih-osib-novi-pidhodi-ta-zakonodavchi-zmini.html> (дата звернення: 29.10.2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 26.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 30.10.2025

Дата публікації: 28.11.2025

